

Bøker, fortellinger, lesing og formidling

i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv

OSLOMET

NAFO

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

Bøker, fortellinger, lesing og formidling i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv

REDAKTØRER

Elise Wagner Finnanger, Solveig Berg Johnsen og Viktoria Holund

KORREKTUR

Solveig Berg Johnsen

DESIGN

Viktoria Holund

KONTAKT

nafo@oslomet.no

TRYKK

Byråservice AS

LAST NED ELLER SKRIV UT HEFTET

nafo.oslomet.no/les

Takk til alle bidragsytere!

Foto: NAFO

Foto: Nikolaj Blegvad

Foto: NAFO

Innhold

NAFOs arbeid med flerspråklige fortellinger	6
Bøker, fortellinger, lesing og formidling i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv	8
Det var en gang ...	12
Fler! Nasjonalt flerspråklig litteraturnettverk	16
Formidling på flere språk	18
Formidling på flere språk for barn	20
Formidling på flere språk for ungdom og voksne	26
Å formidle med den stemmen og det språket du har	34
Hva sier praksisfeltet? Bli inspirert!	40
“Fortellingen stoppet ikke når siste side var lest”	42
Kreativitet som nøkkel til språkopplæring	46
“Hadde ikke du kunnet arabisk nå, så hadde vi jo ikke klart dette!”	54
Gode erfaringer fra språkkafé	56
Morsmålsdag Open Mic	58
Stillebøker	62
Foresatte og flerspråklig leselyst	70

NAFOs arbeid med flerspråklige fortellinger

Skap inkluderende og mangfoldige leseopplevelser

Lunsj påfylt ved Universitetsbiblioteket
torsdag 16. oktober 2025

Lene Rønne Bull
Elise Wagner Fossanger

OsloMet
UNIVERSITETET

FLERSPRÅKLIGE FORTELLINGER med opphav fra hele verden

- Digitale
tekster, lydfiler og filmer
- Utskriftsvennlige
bøker og ressurser
- Gratis
fritt tilgjengelig
- For barn, unge og voksne

OSLOMET **NAFO**

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

Foto: NAFO

Bøker, fortellinger, lesing og formidling i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv

Elise Wagner Finnanger

rådgiver på NAFO med ansvar for arbeidet med bøker, fortellinger, lesing og formidling

I mai 2024 lanserte Kultur- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet *Sammen om lesing – Leselyststrategien 2024–2030*. Bakgrunnen for strategien er en nedgang i leseferdigheter og leselyst hos norske elever. Målet med Leselyststrategien er å bygge en god lesekultur og bidra til at barn og unge får gode leseopplevelser og leseferdigheter. Gjennom strategien skal tilgang til og formidling av variert litteratur få større fokus. Også Leserundersøkelsen 2024 (forleggerforeningen.no) viser at andelen boklesere i befolkningen synker, og at stadig færre foreldre leser for barna sine:

Én av fire spurte rapporterte at de aldri leser for sine egne barn.

Det kan derfor være avgjørende for en del barn at de ansatte i barnehagen og skolen bruker tid på å gi leselyst og gode opplevelser med bøker.

En inngang til flerspråklig arbeid

Bøker, fortellinger, lesing og formidling i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv har lenge vært en viktig del av NAFOs arbeid. Vi har jobbet med lesing og litteraturformidling gjennom nettverk, arrangementer, samarbeid og gjennom våre flerspråklige fortellinger.

NAFOs flerspråklige fortellinger er fritt tilgjengelig på morsmål.no, både digitalt og som utskriftsversjon. Fortellingene finnes parallellspråklig på norsk og ca. 20 andre språk, og de tar utgangspunkt i fortellertradisjoner fra ulike land i verden. Gjennom vårt nettverk av ressurspersoner blir fortellingene oversatt og korrekturlest, før det spilles inn lyd på alle språk. Nettverket vårt har bakgrunn fra blant annet barnehage og skole, i tillegg til at de har god kompetanse både på sitt morsmål og norsk.

Å ha tilgang til den samme fortellingen på flere språk åpner mange muligheter til å jobbe

flerspråklig. Å lese fortellinger på et språk man behersker godt, kan være med på å bidra til et felleskap gjennom litteraturen og muligheten til å dele opplevelser og få felles referanser. NAFOs fortellinger brukes i både barnehager, skoler, voksenopplæring og bibliotek.

Personalet skal «bidra til at språklig mangfold blir en berikelse for hele barnegruppen» og «støtte flerspråklige barn i å bruke sitt morsmål».

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver

«Alle elever skal få erfare at det å kunne flere språk er en ressurs i skolen og i samfunnet».

Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen

Deltakernes medbrakte kompetanse og erfaringer, ulik kulturell bakgrunn og flerspråklige ressurser skal anerkjennes og danne grunnlag for videre læring.

Læreplan i norsk for voksne innvandrere

Felles referanser og felles møter gjennom litteraturen

Det er sagt at en bok eller en fortelling kan fungere som et speil og som et vindu. Et speil på den måten at man kan se seg selv og gjenkjenne seg selv, og også som et vindu slik at man kan se ut og oppdage noe annet enn en selv. Å bruke bøker som gjenspeiler samfunnet kan derfor bidra til identitetsbekreftelse for noen og perspektivutvidelse for andre. Det gir gode muligheter for å synliggjøre og snakke om språk, og også kultur og ulike fortellingstradisjoner. I arbeidet med dette inspirasjonsheftet har vi hørt flere eksempler fra praksisfeltet som bekrefter betydningen av felleskapet litteraturen kan skape.

“Når det gjelder eventyr, har vi for en gangs skyld felles referanser alle sammen,” kunne ungdomsskolelærer Anita Vinnord fortelle da NAFO tok kontakt for å høre om hvordan de flerspråklige fortellingene brukes i ungdomskolen. “Eventyr er noe felles man har fra barndommen. Elevene har bakgrunnskunnskap rundt dette. Det er ikke alt i den norske skolen som elevene har felles referanser om, men når det gjelder eventyr har vi for en gangs skyld felles referanser alle sammen,” fortalte Vinnord.

Også bibliotekar i voksenopplæringen på Helsfyr, Odd André Aambakk fortalte NAFO om hvordan fortellinger med opphav fra ulike steder i verden åpnet for samtale og erfaringsdeling blant deltakerne som hadde kjennskap til disse fortellingene fra egen barndom. “Det er ofte en eller to deltagere som kjenner igjen eventyret fra tidligere, og dette

skaper spennende samtaler mellom deltakerne. Deltakerne deler egnerfarte historier og beskriver minner fra egen barndom og oppvekst. Det gir et nytt aspekt i bruken av disse fortellingene. Da handler det ikke bare om leseforståelse, men å skape samtale og refleksjon OM litteraturen”. “Ja, det handler om kulturen min” skyter deltaker i voksenopplæringen Ayla inn fra siden, mens hun smiler.

Revidering av NAFOs flerspråklige fortellinger

Gode opplevelser med bøker gjennom lek og formidling kan senere bidra til leseglede og leselyst. Som del av vår satsing på flerspråklig litteratur har vi kvalitetssikret og revidert våre flerspråklige fortellinger. Fortellingene har fått en ny og gjennomgående layout, det norske språket er blitt kvalitetssikret og alle fortellingene er oversatt på nytt. Fortellingene finnes både digitalt med lyd støtte og som utskriftsvennlige bøker med tilleggsressurser.

I forbindelse med revideringen av de flerspråklige fortellingene har vi snakket med ansatte i barnehager, skoler, voksenopplæring og bibliotek for å finne gode og inspirerende eksempler på hvordan de flerspråklige fortellingene brukes i praksisfeltet. Disse eksemplene har vi samlet i dette heftet, sammen med artikler om formidling og lesing på flere språk. Vi håper heftet vil inspirere til å bruke flerspråklig litteratur i barnehage, skole, voksenopplæring og bibliotek. Bli gjerne inspirert av de gode eksemplene og tilpass dem til eget praksisfelt.

En stor takk til alle bidragsyterne!

Det var en gang ...

Om NAFOs arbeid med fortellingene på morsmål.no

Lene Østli

seniorrådgiver på NAFO og leder av arbeidet med morsmål.no

Et samarbeid med flere

I 2014 startet NAFO arbeidet med flerspråklige fortellinger sammen med Fortellerhuset og våre egne nettverk. Målet var å gi barn og unge gode opplevelser med fortellinger på flere språk. Fortellinger med ulikt språklig og kulturelt opphav ble satt sammen til en forestilling. Å formidle en fortelling parallellspråklig er en kunstform. Fortellingene som først ble fremført, ble gjengitt på to språk samtidig. Språkene utfylte hverandre i formidlingen, og lek både med språk og formidling sto i fokus. Fortellerglede, perspektivutvidelse og identitetsbekreftelse var bærende prinsipper i dette utviklingsarbeidet.

Utvikling av NAFOs flerspråklige fortellinger

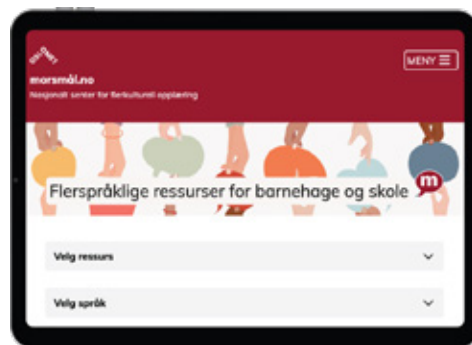
For å dele de flerspråklige fortellingene med barnehager og skoler i hele landet ble tekstene skrevet ned og illustrasjoner ble laget i samarbeid med kunstneren Svetlana Voronkova.

Etter hvert ble det laget egne animasjonsfilmer. Filmene ble godt tatt imot og skapte fortelleropplevelser i barnehager og skoler. Filmene inspirerte til lokale varianter av fortellingene på mange ulike språk. Årlig mottar NAFO små filmsnutter og bilder av store og små som selv har laget egne flerspråklige fortellerstunder.

Illustrasjon: Svetlana Voronkova

NAFOs nettverk av tospråklige lærere i barnehage og skole jobbet videre med materialet. Det ble laget hørespill og lydfiler på flere språk, og illustrasjonene ble tilgjengelig for alle på NAFOs nettsted Tema Morsmål. Fortellingene ble etter hvert også gjenfortalt og publisert som utskriftbare tospråklige barnebøker.

Skjermbilde av morsmål.no, redigert av NAFO

Høsten 2022 lanserte vi Tema Morsmål på nytt med ny layout, nye funksjoner og navnet morsmål.no.

Lesesatsing og relansering

Etter oppgraderingen av morsmål.no lagde vi en ny fortelling, *Den gigantiske nepen*, som vi presenterte på en ny måte. Vi så at den nye presentasjonen var mer brukervennlig, og vi bestemte oss derfor for å revidere de eksisterende fortellingene.

For NAFO er det viktig å ha tett kontakt med praksisfeltet. Gjennom våre samarbeid, nettverk, praksisbesøk og kompetanseutvikling i barnehage og skole har vi erfart at NAFOs flerspråklige fortellinger er godt forankret i hele opplæringsløpet.

De flerspråklige fortellingene er gode ressurser, og gode ressurser trenger gode rammer. Revideringen av fortellingene, dette heftet og NAFOs lesesatsing ble derfor en naturlig vei å gå videre.

NAFOs flerspråklige fortellinger finnes både som digitale fortellinger med lyd støtte og som utskriftsvennlige bøker. I tillegg til at fortellingene finnes på mange språk, tar de utgangspunkt i fortellertradisjoner fra ulike land i verden. Bruk tilleggsressursene til å fordype deg i fortellingene gjennom video, hørespill og utskriftsvennlige ressurser.

morsmaal.no/fortellinger

Fler! Nasjonalt flerspråklig litteraturnettverk

“Nettverket skal løfte frem flerspråklig formidling og leselyst og dele kunnskap om flerspråklighet i litteratur med resten av fagfeltet”

Fagmiljøene i nettverket jobber på ulike måter med flerspråklig leselyst og litteraturformidling, kunnskap om flerspråklighet, kultur, annerkjennelse og inkludering. Siden 2013 har det vært aktivitet og samarbeid mellom organisasjonene, og samarbeidet ble formalisert i 2025. Nettverket arrangerer blant annet morsmålsdagen sammen, har nettverksmøter, drar på praksisbesøk og holder hverandre oppdatert på fagfeltet.

Nettverket består av fem fagmiljøer med nasjonalt ansvar:

- Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring ved OsloMet (NAFO)
- Norsk barnebokinstitutt (NBI)
- Det flerspråklige bibliotek ved Nasjonalbiblioteket (DFB)
- Stiftelsen LESE
- Stiftelsen Litteraturhuset

OSLOMET

NAFO

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

Det
flerspråklige
bibliotek

NORSK
BARNEBOKINSTITUTT

stiftelsen
LESE

Litteraturhuset

Er det noe vi bør se, høre
om eller bidra med på
feltet? Ta kontakt!

Formidling på flere språk

“For barn som har andre morsmål enn norsk, kan barnehage, skole og bibliotek være viktige støttespillere som signaliserer at det er rom for flere språk. De kan skape gode leseopplevelser ved å arrangere lesestunder på flere språk. Flerspråklig formidling kan vise barn at deres morsmål har en verdi og at flere språk er en del av hverdagen. Det er viktig for barnas positive selvfølelse å se at språket som brukes hjemme, er verdsatt utenfor hjemmet deres også. Å ha bøker på flere språk tilgjengelig vil gi barna et positivt signal om at andre språk er like mye verdt.”

Gulnara Bakke

jobber på Det flerspråklige bibliotek ved Nasjonalbiblioteket

Formidling på flere språk for barn

Å lese-leke på flere språk

Veronica Salinas

*høyskolelektor på Norsk barnebokinstitutt og
prosjektleder for Formidlingslaboratoriet*

Jeg har formidlet litteratur og kunst i Norge siden 2005. Jeg har brukt flere språk i formidlingene mine i alle årene. Siden 2021 har jeg utvidet forståelsen min av flerspråklighet og ledet arbeidet til Formidlingslaboratoriet på Norsk barnebokinstitutt. Her utvikler og tester jeg formidlingsmetoder i samarbeid med ulike aktører. Vi har prøvd ut ny praksis og forskning for bedre formidling av litteratur til og med barn og unge.

I arbeidet bruker jeg metoden aksjonsforskning, der forskeren er en bevegende aktør som sammen med andre deltakere prøver å skape en inkluderende arena hvor faglig ekspertise og lokal erfaring skal bidra til ønsket samfunnsendring. Jeg jobber tett med en målgruppe i løpet av en periode på ett eller to år. I formidlingslaboratoriet jobber jeg med og for barn

Foto: Elisabeth Helland Larsen

med behov for alternativ og supplerende kommunikasjon, barn med behov for taktile bøker og punktskriftbøker, og døve eller hørselshemmede barn som har norsk tegnspråk som ett av sine språk. Gjennom disse prosjektene har jeg blitt kjent med begreper som *transspråking* og *multimodalt språkmiljø*. Begrepet *flerspråklighet* som refererer til det å beherske og bruke flere språk har utvidet seg for meg. Jeg har erfart at barn i dag har kunnskap om mange språk, og at de er opptatt av å lære flere språk, at kroppen har sitt språk og at bilder også kan være et språk. At barn i Norge egentlig vokser opp i et *transspråkingsrom* og at barn er lesere med ulik bakgrunn og erfaring og med ulike typer språk.

Multimodalt språkmiljø

Et miljø der kommunikasjon skjer gjennom flere uttrykksformer samtidig, som tale, tekst, gester, bilder og lyd.

Transspråking

Språklig praksis der en tar i bruk alle sine språklige ressurser.

Li Wei kaller et *transspråkingsrom* et sosialt rom som fremmer prosesser «mellom forskjellige språklige strukturer, systemer og modaliteter og strekker seg ut over dem» (Garcia & Wei, 2019, s. 40). Her er det slik at samhandlingen mellom flerspråklige individer «bryter ned de kunstige skillene mellom makro og mikro, samfunn og individ, sosialt og mentalt i studiet av tospråklighet og flerspråklighet» (Wei, 2011, s. 1234, gjengitt i Garcia & Wei, 2019).

Eivind Karlsson skriver i artikkelen *Lille Ting er seg selv – en småbarnsbildebok i et transspråkrom* at transspråkperspektivet ikke er så gammelt i barnehagefeltet i Norge. Det skrives fortsatt om flerspråklighet i norsk barnehage og skole uten at transspråk inkluderes.

I denne artikkelen ønsker jeg å fokusere på barnehagebarn. Det er målgruppa jeg har mest erfaring med. Jeg kommer til å lage en slags oppskrift på hvordan man kan leke og lese på flere språk. Selv om jeg har nevnt alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) og tegnspråk, skal ikke eksemplene baseres på dette i denne teksten. I denne oppskriften fokuserer jeg på en performativ lesing og nærlesning, som berører ordforrådet, det poetiske og det multimodale samspillet. Jeg mener at høytlesning på flere språk kan være et godt utgangspunkt for å skape transspråklige rom i barnehagen.

Det flerspråklige bibliotek låner ut bøker på mange forskjellige språk. Man kan låne et norskkurs eller en eventyrpose, bestille flerspråklige brosjyrer, kjøpe filmer, språkspill, snakkende penn eller tospråklige barnebøker. Man kan også finne hvilken som helst bok og

lese den på norsk mens man leker med det andre språket man kan.

Jeg anbefaler å velge en bildebok med bilder og tekst. For denne artikkelen velger jeg bildeboka «Reisen» (Magikon 2012). Boka finnes på ti språk, men den finnes ikke på spansk ennå. Derfor vil jeg i denne artikkelen leke med boka på norsk og spansk.

Foto: Elektra

Hvordan kan vi leke med bøker på flere språk?

Jeg synes det er veldig viktig å finne et sted hvor du kan være sammen med barna uforstyrret. Grappa trenger ikke å være så stor. Du sitter komfortabelt med ryggen mot en vegg. Du kan boka. Og barna sitter rundt deg i en halvsirkel. Hvordan kan du starte? Her kommer et forslag:

1. «I dag har jeg lyst til å lese denne boka på norsk og spansk». Eller «I dag har jeg lyst til å lese boka på norsk, og dere kan hjelpe meg å lese den litt på andre språk også?»
2. Kan dere si «Hei» på flere språk? Hvilke? «Hola!» «På spansk!» Når jeg stiller slike spørsmål til barna, liker jeg å rose dem for det de kan: «Wow! Så du kan spansk, urdu og norsk og fransk!», «Yes, du kan både engelsk og norsk!»
3. Les tittelen til boka *Reisen* på norsk, og deretter på det andre språket for eksempel på spansk: «El viaje». Spør gjerne om barna kan gjenta tittelen sammen med deg. Det er gøy for barna å si noe på flere språk, og ekstra gøy for de barna som kan begge språkene, men også for de barna som lærer et nytt ord.

4. Deretter kan du for eksempel spørre barna om hva de ser i bildet på forsiden? «En and med en ryggsekk» vil sikkert et barn si. Da kan du gjenta setningen på spansk: «una patita con una mochila».

5. «Nå er jeg veldig nysgjerrig på hvor denne lille anda skal reise!» kan du si. «Er dere det?»

«Hva tror dere?» Og her kan du la barna komme med forslag til hvor de tror anda skal reise. Barna pleier å komme med eksempel på de stedene de har reist: «Syden», «Tanzania», «Italia», «Bodø», «Venezuela». Etter det kan du spørre om de har lyst til at dere skal lese videre i boka.

6. Den første siden i boka: «Det kan hende at du må reise». «Oh! Den lille anda må reise!» Jeg leser på norsk, og så gjentar jeg hva den lille anda må gjøre på spansk: «¡Oh la patita tiene que viajar!»

7. Så kan du bruke tid på bildene. Gi barna tid til å se på bildene ved å løfte boka opp så alle kan se. Spør gjerne barna hva de ser i bildene? For eksempel. «Hva gjør den lille anda her?» («Den lille anda pakker!» vil barna sikkert si) «Hva pakker den lille anda?» «En bamse!» kan et barn si. Da kan du si ordet bamse på spansk? «Un osito». På et annet språk? «Hva mer kan anda pakke? Sokker, gensere, sko og jakke?», «¿Medias, zapatos y chaqueta?» Alle disse ordene er ord mange barn kan på et annet språk. Det er hverdagslige ord som de kan synes er gøy å si.

Hva hvert enkelt barn bringer med seg av språklige ferdigheter og erfaringer, er viktig for læringen. Dette kan høres ut som «oj, nå ber Veronica meg om å sette i gang et språklig og pedagogisk kaos», men for meg handler transspråkrommet om å leke med språkene og la dem oppstå sammen med det norske språket som vil dominere siden vi er i en norsk kontekst. Men med en gang vi lar språkene høres i dette rommet, er vi med på å skape et sosialt rom der den flerspråklige kan bringe sammen forskjellige dimensjoner av egne personlige historier, erfaringer og miljø.

8. Sidene i bildeboka «Reisen» er fulle av små detaljer, som blomster, små dyr, trær, kaktus og steiner. Du kan telle både trær, steiner og kaktus med barna. Både på norsk og andre språk.

Du kan spørre om de først kan telle til ti sammen på norsk? Men etterpå kan du spørre om de kan telle på spansk? På arabisk? På somali?

9. Ros barna så mye du kan. Si for eksempel: «Så gode dere var til å telle sammen med meg!» «Jeg er imponert over hvor mye dere kan!»

10. Øv deg på å peke på alt du ser i boka, og pek når de sier ordene på andre språk også. Hvis du sier skilpadde, pek på skilpadde, på spansk: «tortuga». Og når barna sier skilpadde på et annet språk, fortsett å peke på skilpadden.

11. La gjerne barna få holde i boka etter høytlesningen. Barn elsker å få lov til å ta, kjenne og prøve selv. Pek og gjenta det som det har blitt sagt. Se på bildene og husk historien. La boka bli med barna.

Bli med på leken, les sakte, pek underveis, så mye du kan og ros barna så mye du kan. Høytlesning kan gi oss muligheten til å være med på å skape et inkluderende lekemiljø i barnehagen – et miljø der alle barn kan føle seg sett, lyttet til, velkomne, respektert og inkludert i lekaktiviteten.

Litteratur

- García, O. & Wei, L. (2019). Transspråking. Språk, flerspråklighet og opplæring (I. S. Holmes, Overs.). Cappelen Damm. (Opprinnelig utgitt 2014)
- Karlsson, Eivind. (2024) Lille Ting er seg selv – en småbarnsbildebok i et transspråkrom. OsloMet – storbyuniversitetet, Norge.
- Salinas, V. og Engman, C. (2012) Reisen. Magikon Forlag

Foto: Svein Størksen

Foto: Marii Silsend

Formidling på flere språk for ungdom og voksne

Hanna Bovim Bugge

leder av avdeling for utvikling i Stiftelsen LESE

Hayder Jumaah

formidler i Stiftelsen LESE

Å lese litteratur på flere språk til ungdom og voksne kan være noe av det mest meningsfulle du gjør som formidler. Tankene utvides, vi lytter og erfarer utenfor vår vanlige hverdag og blir bedre kjent med hverandre. Både flerspråklige ungdom og voksne, og ungdom og voksne som bare kan norsk, kan ha stor glede av å høre samme tekst på ulike språk. Litteratur er ikke bare ord, men også rytme, klang og framføring. Litteratur har en egen evne til å nå det menneskelige i oss. Når vi leser og snakker sammen om litterære tekster på flere språk, erfarer vi at verden er mangfoldig, og vi blir rikere som mennesker.

Hvordan formidle en tekst på flere språk dersom du ikke kan alle språkene selv? Hvordan forholde seg til en flerspråklig tilhørergruppe, som kanskje har en rekke ulikheter seg imellom? Vi deler erfaringer fra flerspråklig formidling for ungdom voksne og gir tips til en vellykket formidling.

1. Forberedelse

Bli kjent med dem du skal lese for. Snakk med lærer, bibliotekar eller arrangør dersom du ikke allerede kjenner gruppen du skal møte. Hvor stor er gruppen? Hvilken alder og bakgrunn har de? Kjenner de hverandre godt fra før? Og hvilke språk er representert i gruppen?

Jo bedre du kjenner gruppen, jo lettere blir det å finne litteratur som passer og velge et formidlingsopplegg som treffer. Det kan for eksempel være stor forskjell på å formidle til ungdommer i en klassesituasjon og voksne. Ungdommer er ofte mer vare på gruppedynamikken, og da kan det være klokt å ta styring tidlig. I en voksenopplæringsklasse kan det være stor variasjon i norskkunnskaper, og du bør vurdere å ta med en oversetter eller tenke ut en annen tilnærming slik at alle får glede av opplegget.

Finn tekster på flere språk. Det flerspråklige bibliotek låner ut en mengde bøker på ulike

språk. Flere av de samme bøkene finnes også i norske utgaver, enten i bokhandelen eller i det lokale biblioteket ditt. Du kan låne samme bok på flere språk og velge et avsnitt som passer.

Parallellspråklige bøker er bøker der samme tekstinnhold står side ved side gjennom en hel bok. Diktserien Parallell (Aschehoug) består av poesi skrevet av minoritetsspråklige poeter bosatt i Norge. Hver bok er arbeidet fram i verksted der poeten også har tatt aktiv del i oversettelsesarbeidet. Serien representerer en variasjon i tematikk, vanskelighetsgrad, poetisk form og språk.

Prøv å få tak i tekster på ett eller flere av minoritetsspråkene som snakkes i gruppen. Det er ekstra gøy å arrangere en høytlesning der flere av tilhørerne får høre en tekst på et språk de kjenner godt, men sjelden møter i Norge. Går ikke det, vil det likevel være verdifullt i seg selv å lese på flere språk. I et norsktungt samfunn har det en helt spesiell effekt på oss å erfare en litterær høytlesning der språkmangfoldet synes.

Let også etter tekster som vil passe gruppen i tematikk og vanskelighetsgrad. Men ikke undervurder tilhørerne dine. På våre formidlingsbesøk rundt om i landet har vi ofte erfart at tekstene treffer bredt. Ungdommer som i utgangspunktet har uttrykt at de ikke har noe interesse for dikt, har etterpå ønsket å lese mer. Viktigst er at du finner god litteratur du har lyst til å formidle. Finn en tekst du er nysgjerrig på, og som du har lyst til å dele med gruppen. Formidlingsgleden din vil skinne gjennom når teksten berører deg som formidler.

Finn en eller flere medlesere som kan lese teksten sammen med deg. Spør gjerne en lærer, en bibliotekar, en foresatt eller en kollega som kan ett eller flere av minoritetsspråkene dere skal lese. De fleste blir glade av å få lov til å lese en tekst på morsmålet sitt, og det gir merverdi til høytlesningen at en person med morsmålskompetanse leser sammen med deg. Du kan også velge å spørre en av dem du skal lese for om å lese sammen med deg. Pass bare på å avklare høytlesningen med vedkommende på forhånd.

Dersom du skal lese på minoritetsspråket selv, kan det være lurt å spørre noen andre om å lese den norske teksten, slik at høytlesningen blir dynamisk. Det gir en egen opplevelse når to til fire personer står eller sitter ved siden av hverandre og leser den samme teksten på flere språk, med ulike stemmer og ulikt kroppsspråk. Det unike skinner gjennom, samtidig som vi møtes i en felles litterær opplevelse.

Planlegg opplesningen sammen. Hva skal dere lese? Hvem leser først? Skal dere vise tekstene side ved side på en PowerPoint, eller skal dere vise fram bilder eller fotografier? Fotografier som speiler tematikken i det dere leser, kan gi en ekstra dimensjon

til opplevelsen. Øv gjerne i forkant slik at dere er trygge på hverandre, teksten og formidlingsopplegget.

Avgjør om dere bare skal lese sammen, eller om du også ønsker å invitere medleseren din inn i et formidlingsopplegg i etterkant av høytlesningen. Ta gjerne også en befaringsrommet i forkant dersom det går. Planlegg hvor dere skal stå eller sitte, hvor tilhørerne skal sitte, og test teknologien dersom dere skal vise bilder, fotografier eller filmer.

Planlegg et formidlingsopplegg før du opptrer. Opplegget kan bestå av en samtale på scenen, spørsmål til tilhørerne, gruppeoppgaver eller en kombinasjon av disse. Du kan velge å stille spørsmål som fremkaller dialog, spørsmål som får publikummet til å reflektere innvendig, spørsmål med fokus på flerspråklighet generelt eller spørsmål til teksten.

Du finner tips og digitale ressurser i leselystprosjektet Krysspunkt (Stiftelsen LESE). Leselystprosjektet tar utgangspunkt i den parallellspråklige diktserien Parallell, men flere av ressursene kan brukes uavhengig av hva du leser. Her finner du korte filmer der poetene leser på eget morsmål, spørsmål til diktene i Parallell, bakgrunnsfilmer med ulike tematikk, podkaster om krysskultur, intervjuer og artikler.

Gjennom formidlingsopplegget kan du skape verdifull dialog rundt høytlesningen. En flerspråklig formidling gir en unik mulighet til å snakke om ulike erfaringer og kulturer, om det som binder oss sammen og om det som gjør oss forskjellige. Den flerspråklige høytlesningen blir en felles estetisk erfaring vi er samlet om, og dialogen om tekstene blir ofte både tankeutvidende og lærerik.

Velg også gjerne om du tenker å lese først, og deretter stille spørsmål, vise filmer eller lytte til podkast, eller om du vil bryte opp høytlesningen med spørsmål, filmer eller refleksjoner. Skal du formidle til en mindre gruppe, som for eksempel en klasse i et klasserom, kan det være verdifullt å gjøre høytlesningen mer dynamisk ved at du stiller refleksjonsspørsmål til tekstene underveis. Del gjerne klassen i grupper og la dem diskutere sammen, før du åpner rommet og spør om de kan dele med alle hva de snakket om. Korte filmer eller podkaster kan også bryte opp og gjøre det lettere for klassen å holde på konsentrasjonen. Formilder du til en større gruppe i en storsal, kan det være lettere å fremføre høytlesningen først, før du deretter gjennomfører et forberedt intervju eller en dialog fra scenen.

Uavhengig av hvilken variant du velger, anbefaler vi at du avslutter med å vende tilbake til litteraturen. Velg to dikt eller en kort tekst som du og medleseren din leser sammen helt til slutt. Da runder dere av på en måte som roer ned tilhørerne, og som samler oss om litteraturen igjen før vi forlater rommet.

2. Underveis

Etter å ha kartlagt gruppen, valgt tekster, funnet en medleser og forberedt et formidlingsopplegg er du klar for å gjennomføre en flerspråklig litterær formidling. Likevel vil mange kjenne på en uro når de står der foran gruppen. Kanskje er det noen ungdommer bak i rommet som ler mens du leser eller roper til hverandre? Kanskje ser noen tomt ut i luften, eller voksne tilhørere på norskkurs blir blanke i øynene og begynner å gråte? Kanskje snubler du i teksten, blir nervøs eller er redd for at noen blir støtt eller kjeder seg.

Ha en åpen holdning når du leser og stiller spørsmål til tekstene. For alle typer skjønnlitterær formidling er det avgjørende å skape et fritt rom. Mange forbinder litteratur og formidling med lange skoletimer der de ble presentert tekster de måtte plukke fra hverandre og sette sammen igjen for å lære noe om hvordan virkemidlene fungerer. Vis at du tar avstand fra fordømmen mange derfor har ved å formidle at det ikke finnes noen fasit for litteraturen. Litterære tekster treffer oss ulikt og kan tolkes på forskjellige måter, og her ligger mye av styrken i god litteratur. Vær trygg på at høytlesningen din er verdifull, selv når du ikke får den reaksjonen du hadde sett for deg. Stå i det sammen med dine medlesere, og vær til stede i teksten du formidler.

Mange ungdommer og voksne i samfunnet vårt kjenner på utenforskap. Mange har flyttet, flyktet eller har foreldre som har kjempet med fremmedfrykt. De er ikke vant til å bli lest for på denne måten, og reaksjonene kan derfor være spontane og annerledes. Å snakke sammen om ulike tolkninger med åpenhet og nysgjerrighet vil skape et mer tolerant rom, der tilhørerne kan senke skuldrene og oppleve en genuin kontakt med både seg selv, hverandre og med deg som formidler.

Foto: Johanne Dahlgren

Husk å ha en åpen holdning til deg selv også, og still spørsmål du ikke nødvendigvis vet svaret på. Alle de ulike følelsene, erfaringene og refleksjonene er med på å fylle den skjønnlitterære teksten med mening. Slik øver vi også på å tåle ulikhet og å gjøre det mindre skremmende at vi bringer inn ulike perspektiver.

Men hva om noen begynner å krangle, blir lei seg eller opprørt? Du kan alltid vende tilbake til teksten hvis dialogen utvikler seg i feil retning eller blir for tøff for noen av de involverte. Teksten er et skjold mot det som blir for privat eller utleverende. Vend oppmerksomheten tilbake til teksten og snakk om den. Slik får vi noe konkret å samles om som er utenfor oss selv, og som samtidig rommer alt vi bærer på.

Det er ikke uvanlig at spenninger som allerede befinner seg i klasserommet, kommer fram under en flerspråklig litterær høytlesning. Men husk; det er ikke teksten som har skapt spenningen. Ingen blir traumatisert av å lese et dikt, men traumer som allerede befinner seg i et menneske, kan bli synlige. Du kan forberede lærere eller andre omsorgspersoner på at de som trenger det mest, bør få mulighet til å følges opp av helsesykepleier eller andre ressurspersoner i etterkant.

Flerspråklighet er vakkert, men mange har ikke erfart det slik. Selv om det er godt dokumentert at det å fortsette å lære og uttrykke seg på morsmålet har utelukkende positiv effekt på evnen til å lære norsk, er det ofte ikke det som formidles i det norske samfunnet og den norske offentligheten.

Mange krysskulturelle ungdommer erfarer at det språket som snakkes hjemme, ikke har noe i klasserommet å gjøre. De blir målt på alt de presterer på norsk, og morsmålet havner et sted i barndomsminnet eller som slangvarianter blant venner. Også ungdom og voksne fra norske minoriteter har erfart at det språket familien snakket i generasjoner, ble utradert av det norske samfunnet. Selv om det foregår en nødvendig oppreisning nå, er å høre en høytlesning der et norsk minoritetsspråk likestilles med norsk en sjeldenhet.

Voksne tilhørere har ofte erfart at språket de har brukt hele livet, ikke gjelder her. Å lære et nytt språk som voksen er ikke lett. Det kan oppleves ydmykende å måtte famle med bokstavene, tvinge munnen til å bevege seg på nye måter, øve og snuble og lære på nytt igjen. Mange glemmer at de allerede er fullstendig kompetente, bare på et annet språk, og det språket som bærer alle minnene fra barndommen og ungdommen, pakkes bort et sted langt bak i bevisstheten.

En flerspråklig høytlesning kan handle om representasjon av mangfoldet i det samfunnet vi bærer sammen, men for mange av dem som lytter, når høytlesningen dypere lag. Dypest sett

kan det å lese på ulike språk bety en anerkjennelse av den andre. En anerkjennelse av at det språket du snakker hjemme, eksisterer. Hjemmet der du snakker det språket, eksisterer. Med andre ord er du et menneske med et hjem.

3. Til slutt

Reflekter over hvordan det gikk, og skriv ned hva som fungerte. Hvis du har lest for ungdom eller voksne i en klasse, kan det være nyttig å reflektere sammen med læreren i etterkant. Snakk med medleserne dine om det dere erfarte. Hva gikk bra? Prøv det om igjen neste gang. Hva gikk mindre bra? Prøv en annen tilnærming neste gang.

Litteraturen er et sted der vi møtes som mennesker. Da blir det ikke alltid perfekt, men det blir ofte ekte. Vi fortsetter å lære og utvikle oss og deler den gaven som flerspråklighet og litteratur kan være.

Les mer om
Krysspunkt

Foto: NAFO

Å formidle med den stemmen og det språket du har

Veronica Salinas

*høyskolelektor på Norsk barnebokinstitutt og
prosjektleder for Formidlingslaboratoriet*

Veronica Salinas sin norske stemme er preget av hennes spanske morsmål, men det er ikke noen ulempe i møte med barn.

«Språk, og særskilt morsmål, er en grunnstein i ulike folks kulturhistorie og tradisjoner» sier vi i kor sammen med FN-sambandet. Vi jobber kontinuerlig for å styrke minoritetsspråk, urspråk og utrydningstruede språk. Vi har jobbet og jobber for å øke forståelse og toleranse mellom mennesker gjennom å støtte et levende språkmangfold. Engasjementet tar ofte utgangspunkt i det skriftlige språket, men hva med de muntlige flerspråklige stemmene?

Jeg er ikke født og oppvokst i Norge, og måten jeg snakker norsk på er preget av min bakgrunn. Jeg er en formidler som snakker norsk med aksent. Jeg overfører bevegelsesmønstre fra morsmålet mitt: fra spansk til norsk. Spansken min skinner gjennom i det norske språket.

Tidligere ble jeg usikker og redd for å si noen ord på feil måte, redd for å bli misforstått og for å ikke bli tatt på alvor. Noen ganger følte jeg meg som en bedrager. Dette til tross for at jeg hadde studert ved Universitetet i Oslo og på forfatterutdanningen ved Norsk barnebokinstitutt, og hadde jobbet masse med norsken min på et akademisk nivå. Selv om jeg var kunnskapsrik og dyktig i oppgavene mine, tvilte jeg på mine evner og min kompetanse hver gang jeg hørte meg selv snakke norsk. Hver gang jeg sto og strevde med å finne de riktige ordene på norsk foran en forsamling, spurte jeg meg selv: Hva gjør du nå? Jeg gjennomførte alle oppgavene mine med gode resultater, men jeg var konstant usikker på hvordan norsken min hørtes ut. Jeg hørte meg selv for godt. Jeg hørte jeg snakket med aksent.

Før jeg tok utdanning i Norge, hadde jeg heldigvis også fullført en skuespillerutdanning i Argentina, hvor jeg lærte av de beste lærerne. Jeg lærte meg å bruke den stemmen og den kroppen jeg har. Å gjøre det beste ut av instrumentet mitt. Og jeg lærte en arbeidsmetode:

Foto: Marit Silsand

observasjon. En god skuespiller skal være en god observatør. En god observatør i verden, men også en som kunne observere seg selv. Så en dag var jeg så sliten av å være usikker og redd for hvordan norsken min høstes ut at jeg bestemte meg for å observere. Kunne jeg observere stemmen min som om jeg hørte den for første gang? Som om jeg aldri hadde hørt den? Kunne jeg kvitte meg med tidligere og kritiske tanker og bare observere? Hvordan er stemmen min? Hvordan oppfører den seg når jeg snakker norsk? Hva kunne jeg finne ut om møtet mellom stemmen min og barna i publikum?

Da jeg sluttet å dømme meg selv for å snakke norsk med aksent, og bare observerte, skjedde det noe. Jeg fikk en lang liste med tanker om hva stemmen min gjorde og hvordan den ble tatt imot. Jeg la merke til at det gjør noe med de som hører på at jeg snakker norsk med aksent. Mange ganger etter høytlesinger kunne barna komme til meg og si: «Du er morsom!» «Du er rar!» «Du likner på mammaen min!» «Du likner på bestemoren min!». «Jeg liker hvordan du ler!». Barnas respons ga meg andre tanker om min måte å snakke norsk: Muligens skapte aksenten min nærhet eller identifikasjon? Kanskje den var med på å gjøre meg ufarlig? Opplevde barna min måte å snakke norsk på som morsom, friere, fordi jeg ikke kjente de kulturelle kodene? Morsom eller friere fordi jeg var voksen, men noen ganger

snakket feil? Etter hvert fikk jeg mer selvtillit og så verdien i å være den jeg var i møte med barna.

Jeg har etter mine observasjoner aktivt brukt min måte å snakke «feil» på, til å invitere barna til å hjelpe meg for eksempel. Jeg kan plutselig høre at ordstillingen i setningene jeg uttaler, ikke er grammatisk riktig. Jeg kan flytte verbet bakover i setningen eller uttale noen ord som om jeg snakker spansk. Skillet mellom lang og kort vokal kan være utfordrende for meg. Jeg benytter ofte denne sjansen til å be barna si setningene mine på nytt eller fullføre dem. Jeg leker at jeg ikke kan alle ordene. Jeg kan overdrive og late som om jeg snakker «feil» for å invitere dem inn i leken. De blir med. Og de liker det.

Jeg har erfart at jeg, fordi jeg snakker norsk med preg av eget morsmål, bryter ned avstanden mellom voksen og barn. Jeg blir med i dialogen som «en lekende voksen». Barn opererer ikke med de samme kategoriene som vi voksne gjør. De tenker ikke «riktig» og «galt». At jeg uttaler et ord feil, behøver ikke være negativt, snarere tvert imot. Muligens ufarliggjør min måte å snakke norsk på det å gjøre feil. Jeg kan invitere til et rom hvor det er lov å gjøre feil? Å være forskjellige? Og at nettopp det å gjøre feil og være forskjellige kan være morsomt, lekende og befriende.

Vi som samfunn og barn som enkeltmennesker har behov for formidlere som kan speile alle slags mennesker. Noen ganger er det nettopp slik «uperfekt» språkbruk som er perfekt for å skape gjenkjennelse og resonans. For å skape et lekende og utforskende rom. Et rom hvor vi kan møtes slik vi er. Men da må vi med annet morsmål enn norsk tørre å stå fram med det språket vi har, den stemmen vi har.

Så kjære barnehagearbeidere, skolearbeidere og bibliotekansatte:

Les høyt sammen med barn og unge. Bruk stemmen du har. Vær stolt over stemmen du har.

“Jeg glemmer ikke den gangen et barn, etter en formidling, spurte om hun kunne flytte inn på formidlingsrommet og bo der resten av sitt liv. Så sa hun: «jeg skulle ønske du kunne fortelle meg eventyr for evig og alltid.»

Det er så viktig å skape gode øyeblikk gjennom formidling ved å gi barna rom for kreativitet, gode opplevelser med bøker, vekke leseglede og vise at det finnes en verden full av magi. Vi som voksne har et ansvar for å skape en positiv og lystbeton tilnærming til bøker og fortellinger.”

Jasdeep Singh Kalirai

ansvarlig for barnerommet og fast husforteller på Litteraturhuset

**Hva sier praksisfeltet?
Bli inspirert!**

“Fortellingen stoppet ikke når siste side var lest”

Ida Andersen Pugerud

barnehagelærer, jobber i migrasjonspedagogisk fagteam i Bergen kommune

Hvordan føles det når noen snakker språket ditt i en ny sammenheng, når morsmålet blir hørt, delt og løftet frem i fellesskapet? «Ka? Hør, hør! Eg forstår det, eg forstår ka hon sier», sa et barn med latter og begeistret stemme da det ble formidlet på barnets morsmål.

Bergen kommune har arrangert flerspråklige fortellerstunder på de lokale bibliotekene, med NAFOs versjon av *Den gigantiske nepen*. Flere hundre barn og ansatte har deltatt, og reaksjonene har vært rørende og ikke minst inspirerende.

En pakke med muligheter

I forkant av fortellerstunden fikk barnehagene tilsendt en pakke. I den var det nepefrø og en hilsen fra bestefar Androshka, hovedkarakteren i fortellingen. Nepefrøene skulle vekke barnas nysgjerrighet og skape forventninger til fortellerstunden på biblioteket. Barnehagene fikk samtidig noen tips til hvordan førlesingsaktiviteter kan gjennomføres og betydningen det kan ha for barns møte med en fortelling.

I Blokkhaugen barnehage ble pakken starten på en flerspråklig og inkluderende lesereise. Reisen begynte allerede ved barnehagens postkasse, der pakken ble hentet og åpnet i fellesskap. Da barna fikk se de små frøene, gav fantasien og nysgjerrigheten undrende samtaler: «Kanskje det vokser frem godteri?», «Nei, mobiltelefon?», «Eller blåbær?» Et barn strålte av selvtillit og sa: «Eg veit, eg kan mykje om frø ... Det blir ei potet!»

Blokkhaugen barnehage har gjennom flere år dyrket ulike grønnsaker. Barn og voksne hadde dermed mange felles referanser med frø og dyrking, og det ble et kjent utgangspunkt for videre utforsking, samtaler, aktiviteter og lek. Etter at pakken var åpnet, ble frøene sådd. Disse sanselige opplevelsene skapte en naturlig inngang til fortellingen, og barnas egne erfaringer og kunnskaper ble knyttet opp til historien de senere skulle møte.

Foto: Ida Andersen Pugerud

Språkmøter som setter spor

Fortellerstundene ble gjennomført vekselvis på arabisk, norsk og polsk. Reaksjonene var umiddelbare og sterke:

«Hæ? Arabisk? Det er mitt land. Mammaen og pappaen min kan snakke arabisk!» utbrøt et barn da hen fikk høre den første setningen på arabisk. Senere i fortellingen la barnet seg ned på ryggen og lo av glede.

Det er nettopp denne gleden vi skal gripe fatt i – en følelse som sitter i kroppen og er en del av hvem vi er. Språk handler om mer enn bare ord. Det preger hele oss og formes av hvordan vi har vokst opp, hvilke verdier vi har med oss hjemmefra, og hvilke kulturelle erfaringer vi har.

Adele Duus arbeider som fagkonsulent og formidler ved Bergen offentlige bibliotek. Hun ble berørt av å se reaksjonene til barna da de fikk høre morsmålet sitt. Det gav henne frysninger og tårer i øynene. Særlig la hun merke til et barn som hadde polsk som morsmål. Da barnet hørte at fortellingen ble presentert på polsk, pekte hen på vennen sin og sa «det er mitt språk» og ble helt «satt ut». Vennen til dette barnet snudde seg like stolt og entusiastisk da det ble fortalt på arabisk. Hen pekte på seg selv og mimet: «Det er MITT språk!»

Deres reaksjon sier noe om viktigheten av det å få anerkjennelse for sitt morsmål. Å få høre og bruke sitt morsmål i barnehagen er identitetsbygging, det er inkludering, og det er en

bekreftelse på at du hører til.

For barn som var enspråklige, vekket det å høre fortellingen på andre språk både nysgjerrighet og engasjement. Noen ord var morsomme, andre minnet om ord de allerede kjente, og flere opplevde at de forstod innholdet i fortellingen, selv uten å forstå hvert enkelt ord. Dette åpnet for mange gode samtaler om språk, og flere barn delte ivrig det de kunne på ulike språk. Det var rørende å se barns stolthet over selv å kunne eller å kjenne noen som behersket et annet språk enn norsk: «Dåkkar, hen her kan snakke fire språk. Norsk, arabisk, tyrkisk og bergensk», sa et stolt barn til forsamlingen, mens hen strøk barnet som satt ved siden av på ryggen. Sitatet rommer både anerkjennelse og vennskap, og viser hvordan barn kan løfte hverandre med ekte stolthet og varme.

Fortellingen levde videre

Leken og samtalene tok ikke slutt da barnehagene gikk fra biblioteket. Fortellingen fikk de med seg tilbake til barnehagen, i hefteformat og oversatt til flere språk. I Minde barnehage fikk barna høre en ansatt lese historien på arabisk. Både den ansatte og barna delte da et berikende språkmøte. NAFOs illustrasjoner av historien ble hengt opp på veggen i garderoben. Illustrasjonene inviterte til mange allsidige og flerspråklige samtaler. Ansatte observerte at barna brukte bildene til å gjenfortelle fortellingen seg imellom og til foreldrene. Her fikk barna også et hefte med fortellingen med seg hjem, slik at de kunne høre historien på sitt morsmål hjemme sammen med foreldrene. Slik ble fortellingen en bro mellom hjem og barnehage. Historien og illustrasjonene gav fellesskapsopplevelser for barna, og inviterte samtidig foreldrene med inn i barnas erfaringer og inntrykk i barnehagehverdagen.

Disse erfaringene viser hvordan en fortelling ikke trenger å stoppe ved siste side. Den kan få leve videre, i grønnsakskassene, i samtaler og i lek.

Små grep, stor betydning

Tilbakemeldingene fra barnehagene har vært entydig positive. Flere ansatte trekker frem hvor verdifullt det er at opplegget ikke begrenser seg til selve fortellerstunden, men også inkluderer meningsfullt arbeid i forkant og etterkant. Å løfte frem barnas språklige kompetanse, erfaringer og å involvere familien er investering i fellesskapet. Når barnehagen tar disse bevisste valgene, skapes et miljø preget av trygghet og tilhørighet, og barna får styrket både selvfølelse og identitet. Det handler om å gi barna en stemme og å anerkjenne hvem de er. Slik blir barnehagen et sted der alle barn kan kjenne seg hjemme, både i språket og i fellesskapet.

Foto: Mariell Wilhelmsen Vågen

Foto: Ida Andersen Pugerud

Kreativitet som nøkkel til språkopplæring

Ye Cai

lærer og rådgiver på NAFO

Ragnhild Stautland

lærer og rådgiver på NAFO

NAFO besøkte en mottaksklasse i Nittedal som arbeidet med et spennende eventyrprosjekt der elevene brukte kunst som inngang til språklæring. Prosjektet startet med lesing av eventyr, og deretter valgte elevene ett eventyr som de filmatiserte gjennom bruk av plastelinamodellering og stop motion-animering.

I en travel skolehverdag kan estetiske fag som kunst og håndverk og drama åpne nye dører for elevenes språkopplæring. Sammen med denne klassen prøvde vi å finne ut hva som skjer når elevene får mulighet til å forme ordene med hendene.

I denne klassen satt ingen elever passivt på pulten. Det var ulike aktiviteter som foregikk parallelt: Noen formet figurer i plastelina, andre bygde scene av papp, mens noen øvde på replikker eller jobbet med filmingen. Klasserommet var preget av språklige aktiviteter som samtaler, diskusjoner, spørsmål og mye latter.

Foto: NAFO

Bruk av eventyr

I forkant av prosjektet har klassen jobbet med temaet «skjønnlitteratur»,

– Da leste vi noen eventyr både fra Norge og andre steder i verden. Vi fikk beskjed om å velge ett eventyr som vi skulle jobbe videre med, fortalte eleven Leo.

Klassen jobbet videre i to grupper med hvert sitt eventyr, *Det rullende gresskaret* og *Askeladden som kappåt med trollet*. Elevene leste eventyrene først på norsk, og noen fortalte at de oversatte teksten til morsmål for å forstå hva de leste.

Leo fortalte videre at de har lest eventyret selv og prøvd å forstå vanskelige ord.

– Vi snakket om eventyret sammen slik at vi kunne få en relasjon til karakterene i eventyret. Etter det fordelte vi de ulike replikkene på karakterene. Så spilte vi inn replikkene. Dette synes jeg var utrolig gøy!

Elevene arbeidet med å forstå handlingen, og samtidig måtte de også forstå konteksten og skape omgivelsene hvor handlingen foregikk. De diskuterte og valgte ut hva som var nødvendig å ha med i de ulike scenene. Ved å male, klippe og lime i kartong og papp, ble scenene skapt.

«Lese» gjennom ulike sanser

Språkopplæring handler ikke bare om å lære ord – det handler om å arbeide med ord og bruke ordene i ulike settinger. Gjennom eventyrprosjektet har elevene ikke bare lært nye ord og begreper, men også oppdaget hvordan ord kan få mening i konkrete, praktiske og kreative kontekster. Ved å kombinere lesing, samarbeid og kunstneriske uttrykk ble

språkopplæringen en helhetlig opplevelse som engasjerte både hodet og hendene.

Lærer Mari fortalte at gjennom arbeid med materialer og redskaper kobles det verbale språket med det taktile, som hjelper elevene med å forstå både ordenes funksjon og deres sammenheng i en større kontekst. Hun forklarte at denne «taktile lesingen» gir elevene en dypere kjennskap som lagres i kroppen, «jeg kan vite om ordet saks, men når jeg bruker den, kjenner jeg hvordan den er formet, dens funksjon, og hvordan hendene holder den».

Lærer Bharti understreket at det å jobbe med ulike materialer og redskaper gir elevene mulighet til å trekke frem kunnskap og erfaringer de allerede har.

Elevenes opplevelse: Kreativitet, mestring og samarbeid

Elevene som deltok i prosjektet, uttrykte stor glede og entusiasme over arbeidet med eventyrene. Gjennom praktiske og kreative oppgaver har de ikke bare fått en dypere forståelse av fortellingene, men også lært nye ferdigheter, nye ord og nye samarbeidsmetoder.

Ivan og Illia, som jobbet med eventyret *Det rullende gresskaret*, fortalte hvordan de opplevde prosjektet:

– Arbeidet lærte meg forskjellige ord jeg ikke kunne. Det var interessant å jobbe med plastelina, og det var gøy å jobbe med papp. Det var også gøy å spille inn stemmer til rollene.

Bilal og Ismael beskrev hvordan de lærte å blande farger og jobbe med materialer:

– Vi synes det var gøy å jobbe med å lage dyr. Vi brukte plastelina for å lage dem. Her skulle vi ikke male, men velge farge på plastelinaen. Det var moro for vi lærte også hvordan vi kunne blande de ulike fargene og lage nye farger med plastelina. For eksempel hadde vi ikke gråfarge som skulle bli ulven, og da blandet vi svart og hvitt.

I arbeid med *Askeladden som kappåt med trollet* viste også elevene stort engasjement. Maxym, Wali og Leo fortalte om hvordan de jobbet med både scener og stemmer:

– Vi likte å ta bilder med stop motion. Vi synes at det var litt vanskelig. Det var morsomt å lage lyd og stemmer fordi vi lagde ulike roller og stemmer. Vi lærte å jobbe med hendene og vi har lært å jobbe med scener.

Elevenes refleksjoner viser hvilket potensial som ligger i å benytte kreative oppgaver når man skal lære språk. Gjennom en lekpreget tilnærming har de fått utforsket språk, roller, kultur og egne grenser på nye og spennende måter. Samtidig har dette gitt dem verdifulle opplevelser av mestring og samarbeid.

Bruk av kunst og estetiske fag i språkopplæringen

Eventyrprosjektet i Nittedal viser hvordan kunst og estetiske fag kan være et kraftfullt verktøy i språkopplæringen. Gjennom praktiske og kreative aktiviteter får elevene muligheten til å utforske språket med hele seg – hodet, hendene og hjertet. Samtidig skapes det en arena for samarbeid, mestring og kulturell utveksling, der elevenes erfaringer og bakgrunner blir sett som en ressurs.

For lærere som ønsker å prøve noe lignende, handler det om å tørre å tenke nytt, eksperimentere og bruke elevenes kreativitet som en drivkraft i læringen. Lærerne i prosjektet har erfart at når det verbale kombineres med det praktiske, får elevene en bedre forståelse av ordene og hvordan de henger sammen. Dette gir dem en virkelig mulighet til å vokse – både språklig og sosialt.

Tips fra Mari og Bharti

- Lag tydelige rammer, men gi rom for kreativitet og mangfold.
- Gjør oppgavene håndterbare, slik at alle får mulighet til å delta.
- Vær fleksibel og se uplanlagte retninger som læringsmuligheter.
- Skap et klasserom som inviterer til spørsmål og utforsking.
- Vis nysgjerrighet for å inspirere elevenes egen undring.
- Tør å eksperimentere med nye læringsmetoder.
- Repeter innhold gjennom varierte aktiviteter.

“Hadde ikke du kunnet arabisk nå, så hadde vi jo ikke klart dette!”

Om flerspråklige fortellinger i videregående

Cecilie Leth Myhre

Lærer og rådgiver på NAFO

Elevgruppene i flerspråklige klasser på videregående er ofte sammensatte, og det kan være utfordrende å planlegge undervisning som engasjerer og inkluderer hele klassen. Elevene har ofte ulik skolebakgrunn, språknivå og kulturelle referanserammer, og det finnes lite undervisningsmateriell som er tilpasset alle elevene. En av fordelene med flerspråklige fortellinger er at de ikke krever omfattende forkunnskaper, som mer fagspesifikke tekster gjerne gjør. Dette gjør de flerspråklige fortellingene godt egnet for sammensatte elevgrupper, hvor elevene kan ha ulik skolebakgrunn og varierende nivå i norsk.

Fortellingene kan bidra til å skape et felles utgangspunkt som inkluderer alle, uavhengig av språklig kompetanse og kulturell bakgrunn. Det å lese fortellinger fra ulike land er også et fint utgangspunkt for å snakke om ulike språk og kulturer i klasserommet. Kanskje elevene husker noen fortellinger de selv hørte som barn? De flerspråklige fortellingene kan også brukes til å trene på mange ulike ferdigheter som er viktige i norskfaget.

Aktivitet: Språklig samarbeid med språkeksperter

Bildene viser en aktivitet som kombinerer språklig samarbeid, tekstforståelse og kreativ problemløsning. Aktiviteten kan tilpasses ulike elevgrupper og språknivåer.

I dette eksempelet bruker vi fortellingen “Det rullende gresskaret”. Læreren klipper ut bilder fra fortellingen og henger dem opp på veggen i klasserommet. Tekstene fra fortellingen skrives ut på de ulike språkene som finnes i klassen, og gjerne også norsk og engelsk. Tekstene klippes opp i papirremser og blandes. Elevenes oppgave er å samarbeide for å sette historien sammen igjen.

I denne aktiviteten blir hver elev en «språkekspert» på sitt eget språk, og oppgaven kan kun løses gjennom samarbeid. Etter at gruppene har koblet tekst og bilder, kan elevene lese fortellingen på ulike språk og deretter skrive et felles sammendrag på norsk eller presentere det muntlig. På denne måten får elevene øvd på både muntlig og skriftlig formidling, samt ferdigheter som gjenfortelling og tekstforståelse.

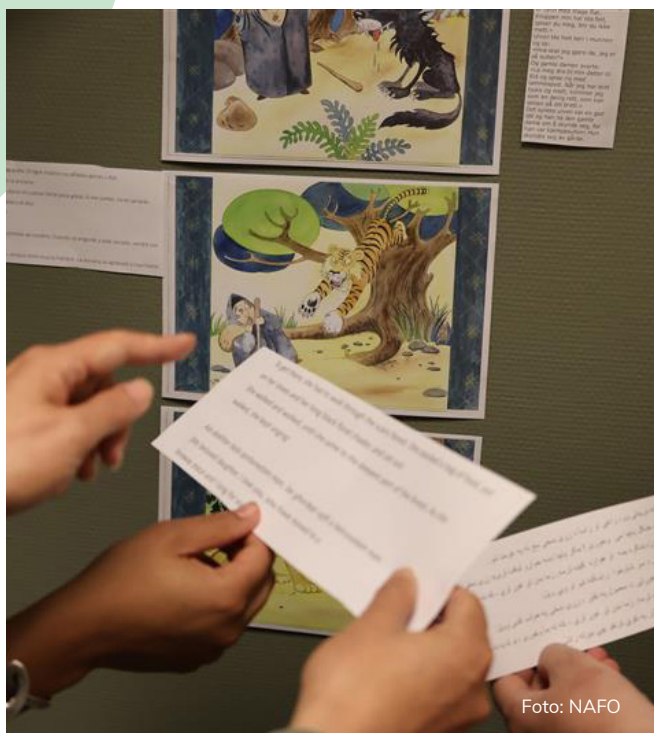

Foto: NAFO

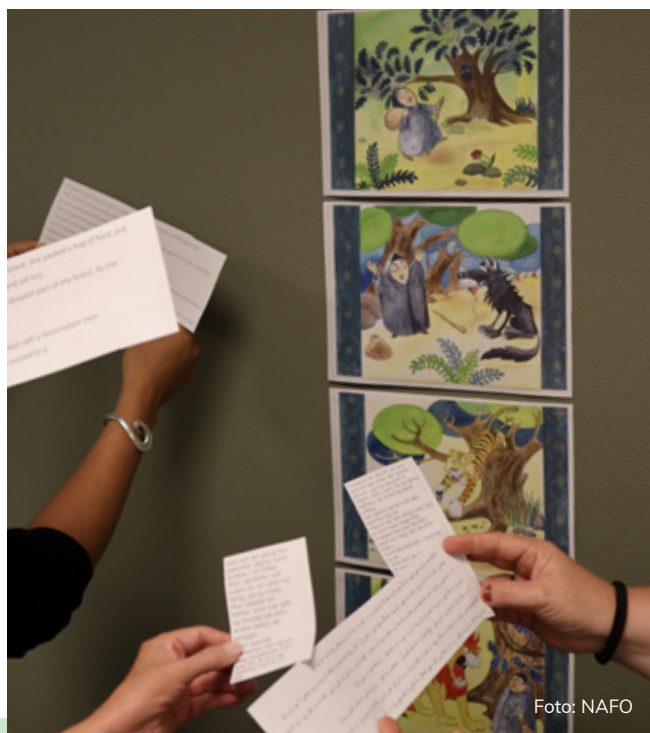

Foto: NAFO

Hvordan bruke flerspråklige fortellinger i videregående?

- Fortellingene kan brukes til å synliggjøre verdien av de ulike språkene som finnes i klassen. Elever som deler et felles språk, kan jobbe sammen, lese høyt for hverandre og snakke sammen om det de har lest på sine egne språk. Elever som ikke kan lese så godt på morsmålet, kan lytte til lydfilene som følger med fortellingene, eller lytte til andre elever som leser høyt.
- Fortellingene kan brukes til å lære om eventyr som sjanger, eller som utgangspunkt for å snakke om litterære virkemidler og begreper som for eksempel repetisjon, hovedperson og tema.
- Elevene kan ta utgangspunkt i fortellingene når de skal skrive sine egne tekster.
- Fortellingene kan brukes som et utgangspunkt til å jobbe med grammatikk som for eksempel adjektiv og verbtider, og til å sammenligne grammatikk på ulike språk.

Gode erfaringer fra språkkafé

Å lese eventyr fra forskjellige land

Odd André Aambakk

lærer i voksenopplæringen

På Helsfyr Voksenopplæring i Oslo har vi de siste årene arrangert språkkafé i skolens bibliotek, og tilbudet har vist seg å være svært populært. Selv om språkkaféer i utgangspunktet kan virke som en konstruert og kunstig arena for språkutveksling, er det for meg liten tvil om at nytteverdien av slike arrangement er høyst reell. Samtalene har ofte løse rammer og et uformelt preg, noe som i mine øyne skaper en nødvendig kontrast til klasserommets mer rigide og instrumentelle språkopplæring.

Når det er sagt, kan man fint bruke et tekstmateriale som grunnlag for samtale uten at det naturlige språket hindres. Personlig har jeg god erfaring med å bruke NAFOs eventyr fra forskjellige land. Mange av disse tekstene finnes på ulike språk, men siden gruppene på språkkaféen består av mennesker med variert språkbakgrunn, har det vært naturlig å samles rundt den norske oversettelsen. De fleste har jo tross alt møtt opp for å snakke eller høre mest mulig norsk.

Formålet med å bruke disse tekstene er blant annet å belyse og tilgjengeliggjøre litteratur fra andre land. Eventyr er en universell sjanger som på tvers av landegrensene bærer mange likhetstrekk, både stilistisk og innholdsmessig. Interkulturelle referanser eksisterer helt uavhengig av leserens utdannings- og norsknivå. Dermed blir språkkafeen en samtalearena der hierarki og posisjoner i mindre grad er synlige, for vi går alle inn i teksten og bringer med oss noe vi kan tillegge den. Tekstene danner grunnlag for samtaler på tvers av kultur- og språkbakgrunn. Jeg har opplevd at deltakere som i utgangspunktet ikke prater så mye, kommer

Foto: NAFO

med tilleggsinformasjon og tolkninger fordi vi jobber med en tekst som de selv har hørt i sitt eget hjemland og fra egen barndom. Det ligger derfor noe veldig bekreftende i det å jobbe med språk ut fra en deltakers kulturelle ståsted, og jeg tror at slike øyeblikk bringer oss litt nærmere hverandre.

Dessuten er eventyr en sjanger som ofte evner å formidle dype tanker og tankevekkende problemstillinger på en relativt lettfattelig måte. På en språkkafé har alle et levd liv bak seg, og dette erfaringsgrunnlaget gjør at vi kan omsette tekstinnhold til verdifulle samtaler om livet og hva det betyr å være menneske. Jeg skal dele et eksempel på dette fra eventyret *Lille dråpe*.

Eventyret handler om en liten kolibri og en gruppe lamaer. Kolibrien forsøker å slukke en brann ved å slippe ned små vanndråper, noe som får lamaene til å gjøre narr av ham. Eventyret slutter med at kolibrien påpeker viktigheten av å gjøre så godt man kan, med de ressursene man har tilgjengelig.

Eventyrets moral skapte gode samtaler, og vi fant ut sammen at ordet innsats var det springende punkt. Den ene deltakeren sa det veldig fint: *Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe*. Sitatet er ikke hennes, men det er ingenting galt i å bruke andres ord når ens egne ikke strekker til.

Eventyret om den lille kolibrien representerer i så måte selve essensen i det språkkaféen handler om; uansett hvor lite du selv mener du har å komme med, så er det plass til deg, og du er viktig. Det du sier er viktig, språket ditt er viktig, og det lønner seg å gjøre en innsats.

Jeg synes også det er verdt å nevne hvordan en slik tekst kan skape naturlige innganger til samtaler om vanskelige ting. Skjønnlitteratur, og kanskje især eventyr, kan ufarliggjøre et vanskelig tema ved å skape den nødvendige distansen som trengs for å utforske det vonde. Kolibrien i *Lille dråpe* stod utenfor lamaflokken og det etablerte fellesskapet, og dette gir oss en ramme til å snakke om annerledeshet og utenforskap. Flere av deltakerne våre uttrykker at språkkafeen gir dem et fellesskap der den sosiale gevinsten kan være vel så stor som den språklige. Å bruke litteratur til å snakke om viktigheten av et fellesskap vil derfor være å ta deres sosiale og språklige behov på alvor.

Helt til slutt vil jeg understreke viktigheten av å ha gode ressurser tilgjengelig når man jobber med språk- og kulturbygging hos voksne minoriteter. Hvis dette skal være et fruktbart fellesprosjekt, er det lurt å også ha en felles verktøykasse å hente inspirasjon fra. Det finnes mange andre gode ressurser på NAFOs sider, blant annet bilde- og temakort på forskjellige språk, og det blir spennende å følge utviklingen av disse i tiden fremover.

Morsmålsdag Open Mic

En skattekiste av språk på biblioteket

Marta Llaudet Serra

*jobber på Deichman med formidling og kulturprogram for barn.
Hun har bakgrunn innen medievitenskap, flerkulturell pedagogikk,
miljøarbeid og bibliotekstudier*

På Deichman Nordtvet markerer vi hvert år den internasjonale morsmålsdagen, 21. februar, med *Morsmålsdag Open Mic*. Arrangementet samler barn, foreldre og ansatte fra biblioteket og barnehager for å dele fortellinger på sine egne språk.

I Groruddalen snakkes
det over 100 språk

Foto: Marta Llaudet Serra

De siste to årene arrangerte vi *Morsmålsdag Open Mic* i samarbeid med Grorud Åpen barnehage og Nordtvet barnehage. Vi lagde et program med diverse flerspråklige fortellinger vi skulle formidle til barn, foreldre og publikum. Men denne dagen er mikrofonen åpen for alle, så resten skjer bare spontant! Arrangementet er uformelt, og her kan alle som ønsker det dele noe med andre. Vi har forberedt et stort utvalg bøker som kan brukes til inspirasjon, og i tillegg koser vi oss med en kaffekopp og en liten matbit. Resultatet blir en dynamisk lavterskelfeiring som inkluderer høytlesing, eventyrtelling, dikt, hilsener og sanger på flere språk, for i Groruddalen snakkes det mange! Plutselig har vi en møteplass som gjenspeiler lokalsamfunnet og som skaper felleskap.

Flere foreldre fortalte at de sjelden får muligheten til å bruke sitt morsmål i slike

sammenhenger, og at det betydde mye for dem. Det betyr mye for barna også – de historiene vi husker mest, er de vi hører eller leser når vi er barn. Men mange opplever at deres morsmål ikke får nok plass i hverdagen. Vi, som bibliotek, har et ønske om å inkludere flerspråkligheten i hverdagen, og gjøre det mulig for våre barn å huske historier både på norsk og på sitt morsmål når de blir voksne. Historier bidrar til å danne vår identitet. Om denne plassen ikke finnes, må vi skape den. En mor sa etter arrangementet at hun likte å stå på scenen og lese på tamil for å vise dattera si «at det ikke er så farlig å ta plass». Det er her hvor *Morsmålsdag Open Mic* gir mening og får sitt mål oppfylt: å bli en inkluderende møteplass for lokalsamfunnet, og vise hvor viktig språk er for tilhørighet og stolthet. Derfor vil vi fortsette å invitere folk til å dele sitt morsmål og sine historier, og gjøre biblioteket til et levende sted med plass til mange stemmer.

Stillebøker

Estetiske innganger til flerspråklig leselyst

Anita Berge

leder for Fabel stillebokbibliotek og nettsiden stillebok.no, flerspråklig rådgiver i Bydel Søndre Nordstrand og prosjektmedarbeider på OsloMet-Holmlia

Det kan virke kontraintuitivt å bruke bøker uten ord når vi skal jobbe med flerspråklighet. Men stillebøker er verdifulle tilskudd til flerspråklige boksamlinger. Brukt riktig kan de skape gjenkjennelse og nysgjerrighet, gi rom for språklig lekenhet og åpne for at alle barn får brukt sine språklige ressurser. De kan også gi både barn og voksne et nytt blikk på hva en bok kan være. I denne artikkelen får du tips om valg av bøker, og råd om hvordan stillebøkene kan leses og formidles på måter som fremmer språkglede og leselyst.

“Kunst du kan bære, fortellinger du kan berøre”. Slik definerer forfatter Suzy Lee stillebøker og beskriver dem videre som “små eksplosjoner av glede”¹. For deg som liker bildebøker, er stillebøker en helt ny verden som venter på å bli oppdaget. Brukt riktig er de også gode døråpnere til flerspråklig leselyst, spesielt i språklig mangfoldige barnegrupper og skoleklasser.

Selv om stillebøker fremdeles er ganske ukjent i Norge, har de vært en viktig del av den internasjonale bildebokverdenen siden 1960-tallet². Den gang ble de omtalt som “ordløse” bildebøker – et begrep som kan gi inntrykk av at fraværet av tekst er en svakhet. Men forskning har vist at barn bruker mer komplekst språk og har bedre interaksjon med den voksne med bøker uten tekst, enn bøker med. Begrepet *stillebok* har kommet til senere. Det viser til bildenes stille makt, og til stillheten som estetisk og kommunikativt utgangspunkt³.

Stillebokfeltet er så stort og mangfoldig at det ikke lar seg presse inn i hverken én enkelt sjanger eller i én entydig definisjon. I denne teksten velger jeg å støtte meg til litteraturforsker Evelyn Arizpe, som definerer disse bøkene som tekst der det er bildene som bærer vekten av meningen, og der fraværet av ord aktivt bidrar til meningsskapingen⁴. Det at bøkene inneholder få eller ingen ord, bidrar også med noe annet: et innhold som er fritt tilgjengelig for alle lesere, helt uavhengig av språk, alder, litterasitet og kulturell bakgrunn.

Vi tenker ofte på bildebøker som barnebøker, men gode stillebøker fungerer på tvers av aldersgrenser. Ofte kan samme bok brukes både i barnehagen og i videregående skole. Hvordan den leses og oppleves, vil være forskjellig, men den kan bli like verdsatt begge steder. Stillebøker åpner også for flerspråklighet i den bredeste betydningen av ordet. Her er det ikke bare rom for alle slags verbalspråk. Det er også god plass til å fortelle og formidle med gester, kroppsspråk, lydeffekter, dans og bevegelse, grimaser, lek og latter.

For å kunne fortelle uten ord strekker illustratøren både bildene og selve bokformatet til bristepunktet. Dette gjør at stilleboken blir et spennende objekt i seg selv. I en barnegruppe eller en skoleklasse vil det alltid være noen barn som ikke er vant med bøker hjemmefra, eller som ikke synes bøker er så spennende. For dem kan disse små kunstverkene være med på å vekke eller gi tilbake nysgjerrigheten både for boken som objekt, og for hvilke fortellinger som gjemmer seg i den.

Hvordan Leser vi en stillebok?

For å få fullt utbytte av stillebøker må vi utvikle vår visuelle litterasitet. Det vil si vår evne til å forstå, tolke og skape visuelle bilder. For å kunne finne fortellingene som gjemmer seg i en stillebok, må vi videreutvikle denne evnen slik at vi ikke bare kan tolke enkeltbilder, men også mestrer det å tolke bilder i sammenheng. Når vi leser bildebøker med tekst, bruker vi ubevisst ofte for liten tid på bildene. Vi blar videre straks teksten er lest ferdig. Dette gjør at vi ofte må trene litt på det fokuset og den tiden vi trenger for å lese stillebøker⁵. Heldigvis finnes det mange spennende stillebøker som hjelper oss med akkurat dette, og på side 72–73 finner du en liste over anbefalte bøker som kan være gode å starte med.

Vanlige bildebøker med tekst leser vi som oftest fra første til siste side. Stillebøkene åpner for andre tilnærminger. Iela og Enzo Mari er to forfattere som har hatt stor påvirkning på stillebokfeltet. Bøkene de gav ut på sekstitallet, er tidløse kunstverk som fremdeles er i salg i dag. De handler ofte om transformasjoner – både de som skjer i naturen og mer abstrakte forvandlinger, og de har derfor ingen egentlig begynnelse eller slutt. Dette ble gjort veldig tydelig i førsteutgavene, der tekst og tittel ble trykket på eskene bøkene ble solgt i, slik at selve boken var helt fri for tekst. De hadde også spiralbinding som gjør det mulig å lett bla frem og tilbake. Dette gav stor frihet både i lesing og formidling, og oppfordret leseren til å starte og slutte akkurat der de ville i fortellingen.

Slike løsninger er dyre for forlagene, og selv om det finnes noen forfattere som har holdt denne tradisjonen i hevd (Ieporellen “Yipo” av Juan Gedovius er et godt eksempel), blir de fleste stillebøker nå trykket i mer tradisjonell innbinding. Dette gjelder dessverre også Mari

Førsteutgaven av "La Mela e la farfalla". Tittel/peritekst er trykket på esken, selve boken er spiralinnbundet og helt ordløs.

sine. Men mange stillebøker kan med fordel likevel leses som om de hadde spiralinnbinding. I en stillebok vil vi ofte ønske å bla frem og tilbake for å få med oss hva som skjer. Vi kan velge å hoppe over sider hvis vi vil, og vi kan for eksempel starte på midten. Det viktigste er å gi bøkene nok tid og å utforske dem med et åpent sinn. En essensiell del av å lese en stillebok er å anerkjenne at det finnes mange "lesestier" gjennom det visuelle narrativet⁶.

En vanlig innvending mot begrepet "stillebok" er at formidling for barn sjelden skjer lydløst. Stillebøker er proppfulle av farger, inntrykk og lyder, og en stilleboklesing kan gå høylytt for seg. Men på et eller annet punkt i leseprosessen krever de vår fulle konsentrasjon, et stille fokus og en nesten detektivaktig tilnærming for å skape mening. Slik sett er stillebøker et bærekraftig valg: Én enkelt bok kan være fokus for en barnegruppe eller en skoleklasse i både dager og uker og fremdeles tilby nye tolkninger og inntrykk. Det er fascinerende å se hvor mye kreativitet og leselyst, og hvor mange gode samtaler, som kan gjemme seg mellom to stillebokpermer. Gjennom begrepet blir vi voksne også minnet på at vi med fordel kan være mer stille i formidlingen, slik at barnas fortellinger og inntrykk får større plass.

Hvordan formidler vi en stillebok?

Å formidle bøker til barn kan sammenlignes med å skulle ut på tur. I vanlige bildebøker fungerer teksten som et slags "kart og kompass" for den voksne, som gjennom ordene har kontroll på både veien og målet. Er du en god formidler, lar du barna være med og trekke opp stiene, slik at dere kan gjøre noen uventete svinger, rygge litt og kanskje ta et hyggelig rastestopp. Slik er det ikke med stillebøker. Mangelen på ord gjør at de føles som å begi seg ut i helt ukjent terreng, der du som formidler ikke aner hvor dere skal ende opp. For å finne frem må alle som deltar hjelpe til. Det tradisjonelle maktforholdet mellom voksen og barn er opphevet så lenge formidlingen varer, for her kreves samarbeid.

Dette er noe stillebokforfattere er veldig bevisst på. De bruker alle sine kunstneriske

Kan du se lyden i bildene?

Oppslag fra boken «Spinne spilt klaver», Carlsen Verlag

“Den store boken om lyder” er et godt eksempel på at stillebøker kan ha høyt lydnivå! Hvilke lyder gjemmer seg i bildene? Det er det gøy å finne ut av sammen. En morsom bok å bruke i mange sammenhenger, spesielt i grupper der ikke alle deler verbalspråk.

Barn som ennå ikke har lært norsk, kan lett oppleve høytlesning som kjedelig fordi de ikke forstår hva som blir sagt. Dette kan gjøre at de velger vekk bøker også når de har lært norsk. Bøker som denne gir en leken introduksjon til leseglede. Den har verdi både som en aktivitet som skaper fellesskap der og da, og en fremtidig verdi i det å lære at bøker er spennende, de overrasker, de åpner nye verdener og de åpner rom der alle kan bidra.

kunnskaper til å formidle den fortellingen de ønsker uten ord. Men de vet at med en gang bøkene er på markedet, blir de til tusenvis av nye fortellinger. Når du leser en stillebok med en gruppe barn, møter du gjerne like mange tolkninger som det er barn i gruppen. Din jobb som formidler er å finne plass til alle sammen. Det er kanskje ikke så rart at det å bevege seg i ukjente terreng, til nye land eller på nye veier, er et påfallende vanlig motiv i stillebøker.

En fristund fra alle ordene

Store deler av stillebokforskningen har vært fokusert på å lære flerspråklige barn nasjonalspråket eller å utvikle fortellerevnen til barn med spesialpedagogiske behov. Ofte

ber vi barn om å “word the story”, altså sette ord på fortellingen, altfor tidlig i prosessen. En god formidler av stillebøker anerkjenner at disse bøkene krever tid til å gå oss ordentlig vill, til å utforske hele landskapet slik at vi kan snuble over fortellingene når de plutselig oppstår. Stillebøker gir oss også en fristund fra alle ordene. For flerspråklige barn, som ofte blir utsatt for mye vokabulartrening, kan dette gi et kjærkomment pusterom⁷.

Det å bare nyte en bok sammen med klassekamerater eller en lærer, uten noen forventninger om å prestere verbalspråklig, er ikke en tapt språklæringsmulighet. Det er en anledning til å nyte et lite, bærbart kunstverk, til å lære hverandre å kjenne, til å gråte sammen, til å bryte ut i dans eller latterkrampe. Klarer du å bruke bøkene som slike mulighetsrom, vil de være en investering både i relasjoner og i fremtidig kjærlighet til bøker.

Når det så blir naturlig å starte praten, er vi klare for å stille de gode, åpne spørsmålene. Det kan for eksempel være lurt å unngå spørsmål som: “Hva er det på bildet?” Det forutsetter at det finnes ett riktig og entydig svar på hva vi ser. Åpne heller mulighetsrommet med spørsmål som “Hva ser *du* på bildet?” Det slutter aldri å forbause meg hvor mange ulike svar man kan få på dette. En deltaker på en stillebokworkshop spurte engang: “Hvordan skal jeg lære barna noe, når disse bøkene ikke har tekst som forklarer meg hva som er viktigst?” Svaret er enkelt: “Du skal ikke bruke disse bøkene for å lære barna noe. Du skal bruke dem for å lære noe om barna”.

Stilleboken som transspråklig rom

Begrepet transspråking har gitt oss en ny innsikt i flerspråklighet. Det beskriver en multispråklig, multimodal og multisensorisk prosess, der en flerspråklig person kan ta i bruk hele sitt språklige repertoar for å skape mening. Begrepet, som springer ut fra praksis, inkluderer både verbale og ikke-verbale kommunikative uttrykk⁸. Fra et enspråklig perspektiv kan det se ut som om barnet veksler mellom språk, mens det barnet egentlig gjør, er å gå mellom, forbi og på tvers av språkene slik at det utnytter sin fulle, språklige kompetanse⁹.

Tidligere forestillinger om at et flerspråklig barn var som flere enspråklige barn i én og samme kropp, er uhensiktsmessig. Flerspråklige barn tenker flerspråklig og uttrykker seg flerspråklig. De trenger i stedet at vi skaper nye mulighetsrammer¹⁰. Når to eller flere mennesker transspråker, skapes et transspråklig rom, både i menneskene som transspråker og som en sosial relasjon i kommunikasjonen. I undervisningssituasjoner kan vi legge til rette for slike «rom» ved å åpne for at ulike språk, tradisjoner og verdier kombineres til nye identiteter, nye verdier og nye praksiser¹¹. I de transspråklige rommene er det ikke bare mulig, men ønskelig at barn bruker hele sitt kommunikative repertoar. Pedagogen må prøve

Hvor god er du til å lese bilder?

Oppslag fra boken «Bokvendtland» av Atak, Magjikon forlag

Bruk et lite øyeblikk på å se på bildet over.

Så du det?

Hvor lang tid tok det før det gikk opp for deg at noe ikke stemte?

De aller fleste ser først det de regner med å se: At det kommer flammer ut av huset og vann ut av brannslangen. Hjernen bruker noen sekunder på å omstille seg før det går opp for oss hva bildet egentlig viser.

Å lære oss å se hva som faktisk er der, i stedet for hva vi antar å finne, øver ikke bare visuell litterasitet – det er kjernen i godt mangfoldsarbeid!

å støtte alle språk og språkpraksiser, også de språkene læreren ikke selv snakker. Ideelt sett burde hele barnehagen være et transspråklig rom, hele tiden. Men endringer tar tid. Stillebøker gir oss mulighet til å øve på å favne barns og voksnes fulle språkrepertoar.

Når vi åpner en stillebok, kan den fungere som et transspråklig rom, der vi uttrykker mening og skaper fortellinger med en rekke ulike estetiske og verbale uttrykk. Alle kan bruke sitt fulle språkrepertoar, vi kan gå på oppdagelsesferd i hvordan bildene kan beskrives på ulike språk, vi kan blande, utveksle og utforske vokabular og språklyder. Jo større språkrepertoar du selv har som formidler, jo enklere er dette, men absolutt alle kan være med og skape trygge

transspråklige rom. Det handler om åpenhet, lydhørhet og lekenhet i møte med både boken og barna.

Mye av den nyere språkforskningen fremhever betydningen av å jobbe med alle barnets språk, altså barnets fulle kommunikative repertoar, samtidig¹². Det finnes også omfattende forskning som viser at å åpne for transspråklige rom og kreativ bruk av flerspråklighet styrker både engasjement i egen læring og trivsel i skolegangen¹³. Å åpne for og anerkjenne disse flerspråklige praksisene er med på å skape trygghet i egen identitet, meningsfulle relasjoner til andre barn og voksne og kjærlighet til bøker. Det er avgjørende faktorer både når vi skal lære språk, utvikle leselyst og fungere sammen i vår mangfoldige verden.

Foto: NAFO

Hva ser du på bildet?

Oppslag fra boken "Migrants" av Issa Watanabe 2020 by Gecko Press™

Bildet over er fra stilleboken *Migrants* av Issa Watanabe. Jeg har brukt denne boken i mange ulike sammenhenger med både voksne og barn. Her er noen av svarene jeg har fått på spørsmålet "Hva ser du på bildet?":

- En baby som leter etter mammaen sin
- Et skjelett som vil skremme alle dyrene
- En rar mann som har funnet vesken til elefanten
- Å stå ansikt til ansikt med døden
- En som ikke føler han passer inn i gruppen
- Et barn som noen har glemt

Hva ser du? Det er god plass til din tolkning også!

Kilder

- 1 Lee, S. (2018). *Suzy Lee: The Border Trilogy*. Corraini Edizioni.
- 2 Wiesner, D. (2021). *Louder than words: A history of wordless storytelling*. The Eric Carle Museum of Picture Book Art.
- 3 Houlihan, C. (2015). A world without words. *INIS, the Children's Books Ireland Magazine*, 45, 2-3.
- 4 Arizpe, E. (2013). Meaning-making from wordless (or nearly wordless) picturebooks: What educational research expects and what readers have to say. *Cambridge Journal of Education*, 43(2), 163-176.
- 5 Terrusi, M. (2018, March). Silent books. Wonder, silence and other metamorphosis in wordless picture books. In *Proceedings* (Vol. 1, No. 9, p. 879). MDPI.
- 6 Serafini, F. (2014). Exploring wordless picture books. *The Reading Teacher*, 68(1), 24-26.
- 7 Arizpe, E., Colomer, T., & Martínez-Roldán, C. (2014). Visual journeys through wordless narratives: An international inquiry with immigrant children and the arrival. Bloomsbury Publishing.

- 8 García O. & García, A. (2020). Making music, making language: Minoritized bilingual children performing literacies. *Journal of Multilingual Theories and Practices*, 1, s. 44-65. <https://doi.org/10.1558/jmtp.16529>
- 9 Wei, L. (2010). Moment analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain. *Journal of Pragmatics*, 43, s.1222-1235.
- 10 Vandenbroeck, M. (2017). Supporting (Super)Diversity in Early Childhood Settings. I L. Miller, C. Cameron, C. Dalli & N. Barbour (Red.), *Sage Handbook of Early Childhood Policy* (s. 403-417). SAGE Publications
- 11 Wei, L. (2010) ibid
- 12 Dybvik (2023). Kommunikasjon, språk og tekst i barnehagen. Cappelen Damm Akademisk.
- 13 Holmen & Thise (2022). Flere sprog i læringen. Translanguaging i praksis. Samfundslitteratur

Foresatte og flerspråklig leselyst

Anita Berge

leder for Fabel stillebokbibliotek og nettsiden stillebok.no, flerspråklig rådgiver i Bydel Søndre Nordstrand og prosjektmedarbeider på OsloMet-Holmlia

Når vi jobber med barn og leselyst, vil det i mange sammenhenger være både naturlig og ønskelig at foresatte blir involvert. Det at kun to av tre foresatte leser for barna sine, blir ofte trukket frem som en utfordring i offentlige dokumenter, som for eksempel i Regjeringens leselyststrategi¹⁴. Et viktig tiltak i den sammenheng kan være å tilby bøker til hjemlån, men forskning viser at utvalget i norske barnehager og skoler ikke alltid er egnet til dette. Bøkene som finnes, viser ofte lite mangfold, fordi eldre tekster og bokserier dominerer utvalget. De tilbyr ofte få gjenkjennbare kulturelle referanser for dagens barn¹⁵, og kun 14 % av norske barnehager har bøker på barnas morsmål¹⁶. Stillebøker kan være gode svar på noen av utfordringene som oppstår:

Utdaterte bøker

Barnehager og skoler har dessverre ofte et utdatert bokutvalg. Både språklige vendinger, bilder og kulturelle referanser kan virke fremmede, spesielt for familier som er nye i Norge. Forskning viser at det kan ta opptil 40 år før en ny befolkningsgruppe blir representert i norsk barnelitteratur¹⁷. Stillebøker kommer fra alle verdenshjørner og byr derfor på større kunstnerisk variasjon. Ordløsheten gir også et rausere tolkningsrom slik at flere kan bruke dem både som speil for egne referanser og som vindu mot verden.

Å skulle lese norsk

I mange barnehagegrupper og skoleklasser vil det være familier som holder på å lære seg norsk. For dem kan det være utfordrende å kun bli tilbudt bøker på norsk til hjemlån. Det kan oppleves ukomfortabelt å skulle stotre seg gjennom en tekst barna har fått formidlet på “perfekt” norsk i barnehagen eller på skolen, når man selv ennå ikke har utviklet norskkunnskapene. Stillebøker gir mulighet til å formidle på de språkene som faller naturlig i stedet, og med det holde fokuset på leseglede og fortellerlyst.

Morsmålsparadokset

Morsmål er termen som brukes om det språket som snakkes i hjemmet man vokser opp i. Vi bruker det som oftest i entall, men mange har to eller flere språk de anser som sine morsmål¹⁸. Å få tilgang til bøker på morsmål(ene) kan ha stor verdi, men dette er ikke alltid så lett å gjennomføre i praksis, blant annet på grunn av det store antallet språk som nå er representert i norske barnehager og skoler. Noen foresatte kan ha muntlige ferdigheter i språk de ikke har skriftlige ferdigheter i. Dette kan skyldes for eksempel manglende morsmålsopplæring, politiske konflikter eller annet. Stillebøker gir mulighet til å bruke, øve og opprettholde hele familiens samlede språkrepertoar uten begrensinger.

Utfordrende tema

Familier kan ha traumatiske opplevelser i bagasjen, med opplevelser av tap, frykt og sorg som følge av for eksempel flukt og migrasjon. Slike store og komplekse følelser er ofte vanskelig å uttrykke i ord og kan oppleves som overflatisk eller påtrengende i skriftlig form. Stillebøker åpner for å “si det usynlige og se det usigelige”¹⁹, slik at vi kan finne våre egne ord og reflektere over livserfaringer i eget tempo og på egne premisser.

I forskningsprosjektet “Stille!” som ble utført i en flerspråklig Oslobarnehage, ble stillebøker brukt med alle familiene over en periode på åtte måneder²⁰. Mange foresatte uttrykte hvor viktig dette ble for familien, og at det medførte mye mer bruk av bøker i hjemmet. “I disse bøkene er det plass til alle språkene våre på en gang”, fortalte en mor fra en familie som snakket fire språk hjemme. En annen fant viktige kulturelle referanser i en stillebok og uttrykte: “Dette er min historie! Boken hjalp meg å huske opplevelser fra barndommen jeg nesten hadde glemt. Jeg gleder meg til å dele minnene med barnet mitt”.

Foto: NAFO

Anbefalte stillebøker

Det finnes mange vakre stillebøker å velge mellom i verden. Det å velge ut bare noen få er en nærmest umulig oppgave, og denne listen blir derfor bare en liten smakebit. Utvalget er gjort med tanke på at de fleste bøkene skal kunne fungere for mange ulike aldersgrupper, og at de er forholdsvis lett tilgjengelige i Norge²¹.

Estetiske nytelser for små og store

Små kunstverk som rommer både mange fortellinger og komplekse følelser

- Bunny & Tree – Balint Zsako
- Kintsugi – Issa Watanabe
- Refugiados – Ilan Brenman & Guilherme Karsten
- Wave – Suzy Lee
- Ø - Anna Jacobina Jacobsen
- The mango tree – Edel Rodriguez
- Father's big hands – Deok Kyu-Choi
- Lentokala – Sanni Tervo

Bli en bedre bildeleser - mens du leser!

Ved siden av å være bøker med stor kunstnerisk verdi har disse bøkene kvaliteter som hjelper leseren, barn eller voksen, til å bli bedre til å lese bilder i sekvens.

- Bakvendtland – ATAK
- Il principe azzurro/La principessa fuxia - Francaviglia Riccardo & Sgarlata Margherita
- Mangia che ti mangio – Iela Mari
- Jours de lune - Katsumi Komagata
- Avant apres – Anne-Margot Ramstein
- Zoom – Istvan Banyai

Fotnoter

14 Kunnskapsdepartementet (2024). Sammen om lesing. Leselyststrategien 2024-2030. [Strategi]

15 Bjorvand, A. M., Mitchell, M. G., Tunkiel, K. A., & Undheim, M. (2025). Bokvalg i norske barnehager-hva som leses sammen med barn og hvorfor. Nordisk barnehageforskning, 22(1), 28-45.

16 Dehnæs Hogsnes, H., Svensson, A. K., Eskebæk Larsen, M., & Damber, U. (2021). Litteraturens og høytlesingens plass og hensikt i nasjonale policydokumenter for barnehagen og barnehagelærerutdanningen i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Barn, 38(4), 15-34.

17 Ørjasæter & Johnsen (2021). Kan vi måle graden av litterært mangfold? Norsk barnebokinstitutt. <https://barnebokinstituttet.no/mangfold/kan-vi-male-graden-av-litteraert-mangfold/>

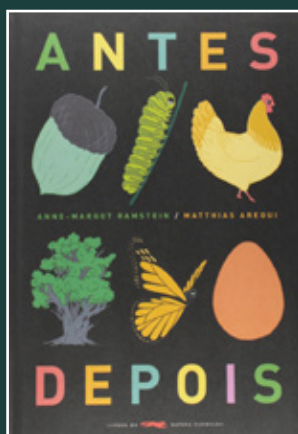
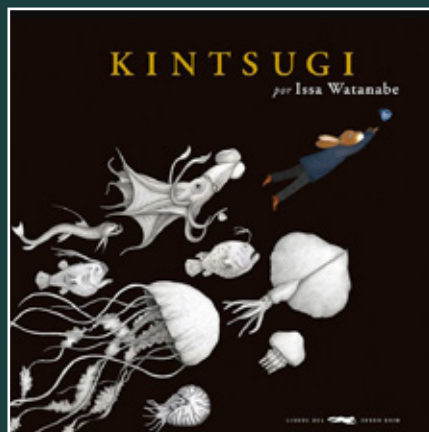
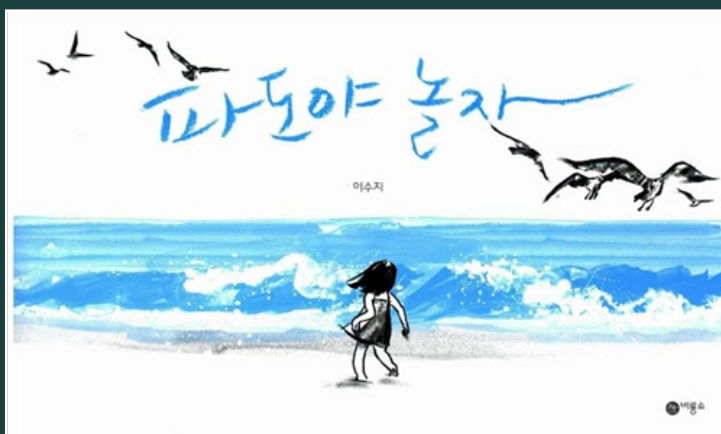
18 Steien, G. B. (2021). Morsmål, navngitte språk, språklige repertoar-

er og transspråking: om språkbakgrunnene til voksne som lærer norsk. I M. Andrespråklæring hos voksne. Vitenskapelige innsikter og didaktiske refleksjoner [Second language learning in adults. Scientific insights and didactic reflections], 29-46.

19 Duckels, G., & Jaques, Z. (2019). Visualizing the voiceless and seeing the unspeakable: Understanding international wordless picturebooks about refugees. Jeunesse: Young People, Texts, Cultures, 11(2), 124-150.

20 Berge, A. (2023) Som om noen har tegnet et dikt. Barnehagefolk 1/2023.

21 Hva som er tilgjengelig på det norske markedet kan endre seg raskt. Finner du ikke boken du leter etter, ta kontakt med en bokhandel, de vil veldig ofte kunne bestille den for deg.

Les mer om bøker, fortellinger, lesing og formidling i et flerspråklig og flerkulturelt perspektiv på **nafo.oslomet.no/les**

Finn NAFOs flerspråklige fortellinger både som digitale fortellinger med lyd støtte og som utskriftsvennlige bøker på **morsmaal.no/fortellinger**

